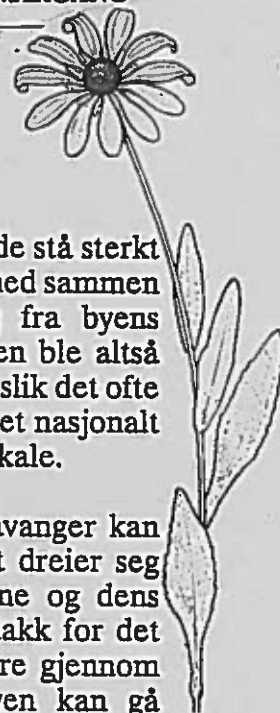

INFORMASJONSAVIS FOR STAVANGER MUSEUM NR.4 NOVEMBER 1994 4.ÅRGANG

EN TAKK TIL STAVANGER KOMMUNE

3. november vedtok Stavanger Formannskap å forskottere kr. 3.800.000 til bygging av heis og utvendig opprustning av Stavanger Museum. Forut for formannskapetets vedtak hadde Kulturdepartementet nettopp avslått en søknad fra museet om det samme beløpet.

Bakgrunnen for museets søknad til departementet var den rolle Stavanger Museum vil komme til å spille under ICOM 1995. Vårt museum skal da representere norsk museumsvesen overfor resten av verden. Det inntrykket av norske museer som delegater fra mer enn 80 nasjoner verden over tar med seg tilbake til sitt hjemland, vil i sterk grad være farget av de opplevelsene de har hatt i Musegaten 16. I dette perspektivet mente museet det var riktig å karakterisere opprustningen som et nasjonalt anliggende. Det sa seg selv at museet ikke burde presenteres med et ytre

forfall og uten heis og annen handikaptilpasning.

Selv mente vi at vår søknad burde stå sterkt rent saklig sett. Den gikk til og med sammen med en felles støtteerklæring fra byens ordfører og fylkesordfører - men ble altså dessverre avslått. Og så gikk det slik det ofte går: oppgaver som bør løses på et nasjonalt plan, blir til slutt løst på det lokale.

Avstanden mellom Oslo og Stavanger kan ofte være lang - særlig når det dreier seg om penger. Stavanger kommune og dens politikere skal ha en hjertelig takk for det ansvar den har vist ved å skjære gjennom i denne vanskelige saken. Byen kan gå ICOM 1995 trygt i møte, men vel så mye er dette en investering som vil komme byens egen befolkning til gode.

Ove Magnus Bore

STAVANGER MUSEUMS ÅRBOK 1993

Endelig er den her, Stavanger Museums siste årbok. Som vanlig har boken artikler med tema fra alle museets fagområder, fra kulturhistorie til zoologi. Med andre ord, mye spennende lesning å fylle juleferien med!

Årets hovedartikkel er skrevet av Egil Henriksen og omhandler Stavangers fotohistorie i perioden 1885-1920. Artikkelen er en fortsettelse av byens eldste fotohistorie, som ble presentert i museets årbok i 1992. Vi følger denne gang fotografiets utvikling gjennom byens skiftende konjunkturer og den tekniske utviklingen innen faget fram til avslutningen av 1. verdenskrig. Det som preger perioden er at visittkortbildet går av mote og turistfotografiet mister sitt marked. Det er stor konkurranse fotografene imellom, og det utvikler seg en sterk strid om søndagsfotografering. Henriksen viser også hvilken betydning faglig organisering fikk for utviklingen av faget. Artikkelen biografiske katalog er oversiktlig og vil ha stor nytteverdi for alle som arbeider med Stavangers fotohistorie.

I sin artikkel "Fugler i miljøovervåkingen" tar Kolbjørn Skipnes opp sammenhenger mellom miljøendringer og fuglelivet. Han viser hvordan fuglestudier kan brukes i overvåkingen av miljøgifter, og også hvordan sjøfuglstudier kan brukes som indikatorer på endringer i marine fiskebestander.

I 1993 var Stavanger Museums hovedbygning 100 år. Bygningen har gjennomgått store forandringer på disse årene. Ove Magnus Bore gir i sin artikkel en beskrivelse av dette "mest imponerende bygværk i byen" slik det stod fram ved åpningen i oktober 1993. Han viser hvilke ideer som var grunnlaget for den arkitektoniske utformingen og arbeidet med å få byggingen i gang. Videre gir han en oversikt over de arbeider og forandringer som er utført i Musegt. 16 i løpet av de 100 årene fram til dagens omfattende restaurerings- og rehabiliteringsarbeider.

I disse dager er det åpnet ringvei fra Hillevågsveien forbi Sentralsjukehuset. Dette har ført til en omregulering av

den gamle Køhlereiendommen i Hillevåg. Dermed er viktige fysiske brikker i byens historie fjernet. John G. Johnsen gir i sin artikkel en oversikt over eiendommens omskiftende historie fra handelshuset Køhlers konkurs i 1880-årene, gjennom en aktiv hermetikkperiode med ikke mindre enn 7 hermetikkfabrikker og en kassefabrikk på eiendommen og fram til dagens rundkjøring med tunnel.

Som et ledd i Sjøfartsmuseets samarbeid med museer i Baltikum presenterer årboken en artikkel av Jaak Sammet fra Estlands Sjøfartsmuseum. Han tar for seg de første større fiskefartøyene cid av estere i mellomkrigstiden og deres deltakelse ved islandsfiskeriene i 1930-årene. Dette var store begivenheter for estiske fiskere, som tidligere stort sett hadde drevet fiskerier fra mindre båter i Østersjøen. På veg til Island var et par av fartøyene innom Norge for bunkring, og flere nordmenn var med til fiskefeltene som eksperter og rådgivere.

(forts. s.4)

NY AVDELINGSLEDER VED HERMETIKKMUSEET

I direksjonsmøte 9.11.94 ble Bjørn Arild Hansen Ersland ansatt som ny avdelingsleder ved Norsk Hermetikk-museum. Ersland er utdannet etnolog ved Universitetet i Oslo og har tidligere arbeidet ved Fredrikstad Museum og Norsk Oljemuseum. Han er 29 år gammel.

Bjørn Arild Hansen Ersland begynner i stillingen 1. januar.

Samtidig slutter John Gunnar Johnsen etter fire år i den samme stillingen. Hermetikk museets posisjon lokalt,

nasjonalt og faktisk også internasjonalt skyldes ikke minst Johnsens enorme arbeidskraft, kreativitet og den faglige dyktighet han har latt dette museet komme til del. Det er virkelig en stjerne på den norske museumshimmel Johnsen overlater til den nye avdelingslederen.

Vi takker John Gunnar Johnsen for innsatsen og ønsker Bjørn Arild Hansen Ersland hjertelig velkommen til Stavanger Museum.

Ove Magnus Bore

NY PUBLIKASJON:

Jørg Hviding: "Kappløpet om falsemaskinen".

I forordet til heftet skriver John Gunnar Johnsen: "Kappløpet om falsemaskinen" tar for seg det spennende ut-utviklingsarbeidet som foregikk i det mekaniske miljøet i Stavanger i

begynnelsen av vårt århundre. En rekke dyktige mekanikere var da opptatt av å løse de mange utfordringer som den raskt økende hermetikkindustrien skapte. Et sentralt problem var hvordan en ved hjelp av maskiner skulle kunne produsere og lukke (false) de millioner av sardinbokser som årlig ble produsert. Løsningen ble funnet i Stavanger og patentene ble startgrunnlaget for levedyktige firma med eksport til en rekke land.

Jørn Hviding belyser i heftet "Kappløpet om falsemaskinen" hvordan denne utviklingen foregikk steg for steg og hvilke personer som var involvert i arbeidet. Hovedvekten er lagt på de første årtier av vårt århundre, men han trekker også linjer helt fram til dagens situasjon.

Jørg Hviding har de beste forutsetninger til å belyse denne historien. Han var ansatt ved Hermetikkindustriens Laboratorium, senere Norconserv, fra 1948 til han ble pensjonert i 1990. De siste årene var han avdelingsleder for maskinavdelingen. Han har også vært med på å bygge opp Norsk Hermetikkmuseum fra starten, og er fremdeles medlem av rådet for dette museet.

HEFIET BLIR LAGT UT TIL SALG PÅ NORSK HERMETIKKMUSEUM OG PÅ STAVANGER MUSEUM I DESEMBER

JULELOTTERI

eksemplarer, er signert og nummerert. Saga Petroleum har også besørget innramming for oss. De 5 kunstnerne er: Karl Erik Harr, Hans Gerhard Sørensen, Bjørn Willy Mortensen, Geir Kleppan og Dag Rødsand. De har alle en betydelig utstillingsvirksomhet bak seg og er representert i flere offentlige samlinger.

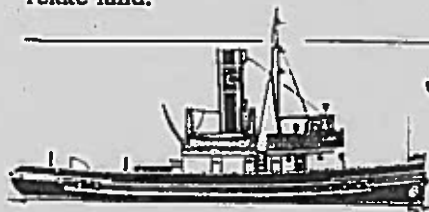
Alle som har interesse for kunst får her en unik sjanse til å skaffe seg et fint kunstverk med maritimt motiv. Bildene er utstilt i Stavanger Museums administrasjon. Stikk innom og ta en titt, vi har fremdeles lodder igjen!

Randi Skotheim

Spennende ettersøking fra Stavanger Museum: H V E M V A R OPPFINNERNE?

Det meste om oppfinnerne var ukjent, og få foto fantes. Mye arbeid og spennende ettersøking har gitt mange nye svar. Henrik Jørgen Reinert som en trodde var tysk, flyttet fra byen ca. 1908 etter at patentet var solgt til firmaet C. Middelthun, visste vi lite om, og ingen foto fantes. "Etterlysning" via telefonkataloger har bl. annet ført til opplysninger om at Henrik Jørgen Reinert var norsk, og flyttet tilbake til Sandefjord i 1908. I "Sandefjord Historie" står det bl.a. at Hans Jørgen Reinert hadde 9 barn og at han i 1929 fikk en pris for sin oppfinnelse av "en falsemaskin, som har vært til stor nytte i hermetikkindustrien".

OPPFINNEREN AV REINERTS FALSEMASKIN HAR FÅTT ET ANSIKT!

D/S STYRBJØRN

Har du benyttet årets sjanse til å vinne spennende kunst? Ikke det? Da bør du snarest ta kontakt med Sjøfartsmuseets administrasjon og sikre deg noen lodder.

Vi har nemlig fått i gave fra Saga Petroleum AS en kunstmappe produsert av Norsk Veteranskibsklub i samarbeid med kjente norske kunstnere. Mappen består av 5 litografier med motiv fra vår lange kyst. Hvert litografi er trykket i 200

JULEFEST på LEDAAL OG BREIDABLIKK

søndag 11.desember kl.11:00 - 16:00

- * Juleforestilling på låven med musikk og lek
- * Masse aktiviteter for barn med julepynt, opplesing, dekorasjon av pepperkaker og nisseverksted
- * Hestedrosje og dyr på låven
- * Musikk for store og små
- * Masse god mat

SERPULA LACRYMANS - MUSEENES SKREKK

Nest etter brann er *Serpula lacrymans* museumsbygningers verste fiende. Bak denne mystiske latinske betegnelsen skjuler det seg et lite uhyre som på norsk kalles "ekte hussopp". Men hva er det som gjør denne fargerike og egentlig ganske fascinerende organismen til et uhyre? Jo, den spiser huset ditt sakte, men sikkert opp - bit for bit - som regel uten at du selv aner hva som er i ferd med å skje.

Det som gjør denne soppen så mye verre enn andre trespisende sopper, er at den produserer sin egen fuktighet og kan dermed ikke drepes ved hjelp av uttørring som de andre tresoppene vi kjenner.

Ekte hussopp opptrer som oftest i skillet mellom murverk og tre: i murbygninger der trebjelkelaget møter muren, i trebygninger i overgangen fra grunnmur til trevegg. Herifra sprer den seg utover og oppover i bygningen bak panel og under golvbord og fortærer treverket slik at det til slutt mister bæreevnen. Under gunstige forhold kan soppen vokse 5 mm. i døgnet. Når den blir oppdaget, er som regel skaden meget stor.

Ekte hussopp er kjent fra Det gamle testamentet: var huset angrepet, skulle det rives og materialene fraktes utenfor bymurene og brennes. Så alvorlig til verks går man ikke i dag. Men inngrepet er likevel alvorlig nok: alt angrepet treverk pluss en meter friskt trevirke fra ytterste synlige

skadepunkt må fjernes, mens muren må sprøytes med kjemikalier. Ofte innebærer dette omfattende rivningsarbeid og kostbare utbedringer.

I Bergen er denne soppen meget godt kjent. Her er klimaet perfekt sett med soppens øyne, og de såkalte "skorsteinshusene", med bergensk hulmur og bjelkelag i tre, er som skapt for denne organismen. I Stavanger er den langt mindre kjent, men likevel en meget ubehagelig overraskelse for mange huseiere.

I 1989 ble det på Breidablikk avdekket et relativt stort angrep av ekte hussopp. Dette førte til en utgift på nærmere kr. 200.000. Året etter ble et mindre angrep avdekket. Ikke lenge etter dukket soppen også opp på Ledaal, og nå er det dessverre nok en gang funnet ekte hussopp i kongeoligen.

Denne gangen ligger angrepet i vestveggen og berører dermed heldigvis ikke de mest verdifulle deler av bygningen. Det er sannsynligvis et gammelt angrep som etterhvert har utviklet seg meget sakte. Soppen er likevel i full vigør og må selvsagt fjernes så fort som mulig. Hva dette vil koste, vet vi først når skadens omfang er avdekket. Reparerer må det uansett.

Så får vi håpe det blir lenge til *Serpula lacrymans* blir å finne blant museets mange besøkende...

Ove Magnus Bore

MØTE FOR MUSEUMSBIBLIOTEKARER

En spesialgruppe for museumsbibliotekarer har lenge vært ønsket. Det har vært et behov for mange museumsbibliotekarer, som ofte er eneste ansatte i sitt bibliotek, å treffe "likesinnede". Museumsbibliotekene har mange felles trekk og problemstillinger. I følge Riksbibliotekstjenesten finnes det 35 museer med bibliotek i Norge.

Etter et innledende møte høsten 1991 og et nytt idémøte våren 1994, ble man enige om å starte som en interessegruppe, foreløpig uten formell organisering. Denne interessegruppa avholdt sitt første møte 26. oktober 1994 på Forsvarsmuseet i Oslo. Her var det møtt fram 20 bibliotekarer.

Et av temaene på møtet var presentasjon av forprosjektet til eventuell opprettelse av et "Museologisk bibliotek". I oktober 1993 inviterte Norsk museumsutvikling (NMU) til et møte

hvor behovet for et norsk spesialbibliotek for museologi ble drøftet. Etter dette fikk NMU midler til et forprosjekt for å utrede saken, og bibliotekar ved Nasjonalgalleriet, Anne Lise Rabben ble engasjert til å gjennomføre dette arbeidet, med bistand av en referansegruppe.

Arbeidet startet i september, og til nå har det vært foretatt studieturer til museologiske bibliotek i København, England og Skottland. Ellers skal det lages en utredning om et slikt biblioteks arbeidsoppgaver, hvilke fagområder som kan defineres inn under museologibegrepet, brukergrupper, finansiering og lokalisering av biblioteket.

Angående lokalisering er det enighet om at et slikt bibliotek bør ligge i Oslo. Det kan være tilknyttet et allerede eksisterende bibliotek, eller det kan opprettes et nytt bibliotek, f. eks. i forbindelse med NMU som har som sin oppgave å fremme utvikling og samarbeid ved norske museer.

Karin R. Hausberg

JULEMARKED I GAMLE STAVANGER

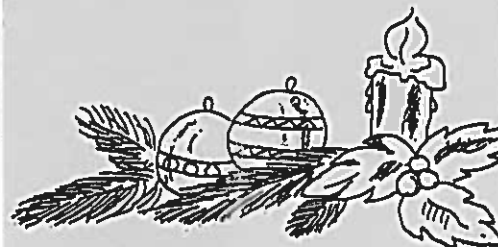
Søndag den 4. desember går årets julemarked av stabelen i Gamle Stavanger. Verkstedene vil holde åpent, det blir ponnyriding fra Lednesnå, eventyropplasing i Øvre Strandgt.35, nissetog, tresløyd og mye mer.

På Hermetikk-museet er det aktivitetssdag med røyking av brisling og bytting av iddisar. Benytt gjerne anledningen til å kjøpe julegaver som er helt spesielle for Stavanger.

Ellers er det verd å nevne at vår nye publikasjon "Kappløpet om falsemaskinen" av Jørg Hviding, vil bli lagt ut for salg på Hermetikk-museet.

Velkommen!

Finn Hauge

ANNA AF SAND - VENNSKAPSSEILAS TIL NORD-SPANIA 1995.

Stavanger Sjøfartsmuseum og mannskapet på ANNA AF SAND har tatt initiativ til nok en vennskapsseilas, denne gang til mottakshavner for norsk klippfisk i Nord-Spania.

BAKGRUNN

Gjennom lange perioder i vår maritime historie har kontakten med Nord-Spania vært av avgjørende betydning for befolkningen langs norskekysten. Klippfisk var en av Norges aller viktigste eksportartikler gjennom forrige århundre. Utførselen nådde klimaks for ganske nøyaktig 100 år siden da det årlig ble skipet ut mer enn 50.000 tonn fra Vestlandet hvert år. Nesten 2/3 av denne ufattelige mengde næringsrik mat ble eksportert til Spania, og først og fremst til havnebyene Passajes, Bilbao og Santander i Baskerland og Cantabria. Denne farten var et av de viktigste fraktområdene for de minste norske seilskutene mot slutten av 1800-tallet. Flere norske eksportører slo seg ned med egne firma i disse importbyene.

Klippfisk var helst torsk fra de rike fiskefeltene utenfor Møre og Nord-Norge. Torsken ble flekket, saltet og deretter tørket i sol og vind på svabergene langs kysten. Kristiansund ble senteret både for tilvirkningen og eksporten. De andre viktigste eksportbyene var Bergen og Ålesund, men også fra de andre byene på Vestlandet ble det utført klippfisk, tildels i store mengder.

VENNSKAPSSEILAS 1995

Stavanger Sjøfartsmuseum i samarbeid med Nordmøre Museum planlegger et nytt tokt i historisk utenriksfart etter suksessen med sildefarten til Polen, Baltikum og Russland sommeren 1990. I 1995 vil vi eksportere lofottorsk som klippfisk til nordkysten av Spania, slik små, vestnorske seilskuter gjorde det for hundre år siden.

ÅRBOKEN

(forts. fra s.1)

Som sagt, mye spennende lesning for interesserte! Medlemmer av Stavanger Museums venneforening får boken tilsendt gratis, andre kan kjøpe den i vår administrasjon i Musegt. 16 eller ved et av våre anlegg.

Randi Skotheim

Ideen er enkel. Museumskolleger i Nordland/Troms deltar en dag i Lofotfisket vinteren 1995 med åpne båter og tidsriktig redskap. Fangsten blir flekket, saltet og deretter transportert til Kristiansund for tørking. Våre kolleger ved Nordmøre Museum tar ansvaret for tørkingen på klippfiskbergene midt i byen. Den ferdig tilvirkede fisken seiles med et historisk fartøy inn på Stavanger havn under ICOMs verdenskonferanse 2.-7. juli 1995. Klippfisk lastes så ombord på ANNA og seiles til Spania. Sist i juli vil ANNA ankomme Nord-Spania for overlevering av lasten.

Våre museumskolleger i Passajes og Santander har allerede uttrykt entusiasme for ideen og ønske om å ta ansvar for arrangementene i mottakshavnene. Dessverre er det ikke lenger et historisk miljø som kan spille samme rolle i Bilbao. Fra Baskerland og Cantabria vil det være naturlig å returnere hjem med en symbolsk last av vin og salt.

FORMÅL

De viktigste formålene med en slik seilas vil være:

1. Å markere de økonomiske og kulturelle kontakter som klippfiskeksporten på 1800-tallet representerte og førte med seg.
2. Å styrke kontakten mellom Nord-Spania og Norge i en tid da norsk fisk og fiskerier tilsynelatende ikke har et særlig godt omdømme i de tradisjonelle klippfiskmarkedene.
3. Å markere andre maritime kontakter mellom våre regioner, særlig innen hvalfangst, fiskerier, skipsbygging og redningsvesen.

4. Å bidra til styrket økonomisk og kulturell kontakt mellom Norge og en vesteuropeisk kystregion som generelt sett er relativt ukjent i nordeuropeisk offentlighet.

SAMARBEIDSPARTNERE

Stavanger Sjøfartsmuseum legger vekt på at en slik seilas skal ha karakter av offentlig kulturformidling og offisiell representasjon. Det Kgl. Utenriksdepartement har allerede gitt tilsagn om finansiell støtte. Ambassaden i Madrid har gitt uttrykk for positiv vurdering av denne type profileringstiltak.

Ved hjelp av gode kolleger i Passajes og Santander vil det bli knyttet de viktigste forhåndskontakter til kolleger og institusjoner i de aktuelle byene.

BUDSJETT OG FINANSIERING

Basert på erfaringene fra en rekke utenriksseilaser har vi foreløpig kostnadsberegnet dette prosjektet til ca. 400.000,-.

Utenriksdepartementet har gitt tilsagn om kr. 100.000,- i støtte. Gjennomføringen er naturligvis avhengig av at vi klarer å finansiere restbeløpet. Det arbeides for tiden aktivt i forhold til ulike finansieringskilder for å få dette spennende prosjektet i havn.

Randi Skotheim

Ansvarlig red.:
Ove Magnus Børre
Redaksjon:
Arvid Sandal
Layout:
Arvid Sandal
Finn Hauge

Stavanger Museum
Musegt. 16
N-4005 Stavanger

Ascender:

C-post